

7- Amaliy ish

Mavzu: Darslik va o'quv qo'llanmalarining bir-biridan farqi (Venn diagrammasi asosida)

Darsning maqsadi: Darslik va o'quv qo'llanmalarining bir-biridan farqi tushunchalar bo'yicha ko'nikmalarini shakllantirish.

Dars jihozlari: Kompyuter, ko'rgazmali qurollar, Moodle masofaviy ta'lim platformasi.

Darslik — muayyan fanga doir bilim asoslarini ma'lum tartibda bayon etadigan va yuqori ma'naviy-g'oyaviy, ilmiy uslubiy saviyada yozilgan kitob; o'quv adabiyotining asosiy va yetakchi turi. Darsliklar 2 asosiy guruhga bo'linadi: o'quvchilar uchun darsliklar va talabalar uchun darsliklar. O'zbekistonda o'quvchilar uchun mo'ljallangan darsliklardan umumiy o'rta ta'lim maktabi, ixtisoslashtirilgan maktab, akademik litsey, kasb-hunar kolleji, maxsus ta'lim maktablari va maxsus internat maktablarning o'quvchilari; talabalar uchun nashr etilgan darsliklardan oliy o'quv yurtlari talabalari mustaqil hamda o'qituvchilar rahbarligida foydalanadilar.

Darsliklar muayyan fanga oid asosiy fakt, ilmiy tushuncha, qonun va nazariyalar mazmunini tegishli o'quv yurtining dasturi hajmida ta'lim vazifalari hamda o'quvchi (talaba)larga mos tarzda ochib beradi. Darsliklar ta'limtarbiya vazifalarining imkon bor darajada hal etilishiga, ya'ni bilimning muntazam, mustahkam va ongli o'zlashtirilishiga, o'quvchi (talaba)larda fanning muayyan sohasiga qiziqish uyg'otishga, ularda ilmiy tafakkurning tarkib to-pishiga yordam beradi. Darslikning tili ra-von va tushunarli bo'lishi, o'quvchilar nutqining o'sishiga yordam berishi lozim.

Darsliklar tarixi kadim zamonlardan boshlanadi. Sharkda, xususan Furot va Dajla daryolari oralig'ida yashagan Darslik shumerlar davrida sopol taxtachalarga bitilgan matnlar mil. av. 2-ming yillikka oid bo'lib, ular "qo'llanma" va "daryoliklar" vazifasini o'tagan. Keyinchalik boshqa sharq xalqlarida, ulardan keyin esa Darslik dunyoda papirus yoki pergamentga bitilgan qo'lyozma o'quv kitoblari vujudga kela boshlagan va ular ma'lum bir sohaga, kasbga o'rgatish uchun asosiy manba vazifasini o'tagan. Kitob nashr etish ishi yuzaga kelgach, darsliklar hammabop bo'la boshladi. Pedarslik va psixologiya fanlarining taraqqiyoti bilan darsliklarning mazmuni va metodik tuzilishi tobora mukammallashib bordi.

O'rta Osiyoni Rossiya bosib olgunga qadar bu yerda mavjud bo'lgan maktab va madrasalardagi ta'limtarbiyaning asosiy mazmuni islom ta'limotini o'rgatishdan iborat bo'lgan va ularda arab, fors, eski turk tillarida yozilgan diniy kitoblar darslik vazifasini o'tagan. Bu darsliklar Qur'on oyat va suralaridan, boshqa diniy kitoblarning turli qism va parchalaridan iborat bo'lgan. Maktabxonalarda

"Haftiyak", "Chor kitob" va b. kitoblar o'qitilgan. Madrasalarda ham musulmon diniy qoidalarini to'plami — "Avvali ilm" (fors tilida savol-javob tarzida tuzilgan), arab tili grammatikasiga oid "Bidon", "Qofiya" kabi qo'llanmalardan foydalanilgan. Ba'zi madrasalarda talabalar qadarslik kitoblarni mustaqil o'qib o'rganishi natijasida geogr., astronomiya, tibbiyot va b. fanlarga oid ayrim ma'lumotlardan xabardor bo'la borganlar, mumtoz shoirlarning asarlari bilan tanishganlar.

O'quv qo'llanma — Darslikni qisman to'ldiruvchi, muayyan fan dasturi bo'yicha tuzilgan va mavzularni zaruriy hajmda tizimli yoritib beradigan, fan asoslarining mukammal o'zlashtirilishini ta'minlovchi, mazmunan va shaklan ta'lim turlariga (o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi, oliy ta'lim (bakalavriat, magistratura)) moslashtirilgan, nazariy yoki amaliy mashq va mashg'ulotlarga mo'ljallangan, o'quvchi va talabalarda fanga taalluqli bilim, ko'nikma va malakalar shakllanishiga xizmat qiladigan, rasmiy tasdiqlanadigan o'quv nashridir.

Uslubiy qo'llanmalarni yaratishni rejalashtirish va nashrga tayyorlash tartibi:

Uslubiy qo'llanmalar o'quv – tarbiyaviy jarayon maqsadlari va vazifalariga mos tarzda rejalashtiriladi va chop qilinadi.

Uslubiy qo'llanma yaratishga oid umumiy tavsiyalar:

Muayyan o'quv predmetining vazifasi va o'rnini malaka tavsifnomasini va o'quv dasturini hisobga olgan holda aniqlash hamda shu asosda predmetni o'qitish jarayonida yechilayotgan o'qitish va tarbiyalash vazifalarini konkretlashtirish

O'quvchi tomonidan to'liq fanni, uning mavzularini va mavzuning har bir masalasini o'rganishda o'zlashtirilishi lozim bo'lgan bilimlarning xususiyati va hajmini aniqlash

O'quv rejasi, dasturlar va Darsliklar bo'yicha oldindan o'qitilgan fanlardan olingan bilimlar hajmini aniqlash hamda shu aniqlik natijalaridan mavzuning har bir masalasi bo'yicha va butun predmet bo'yicha bilimlar hajmini aniqlashda foydalanish

Bilim olish, o'quv va malakalar hosil qilish uchun o'quv axborotini uzatishning mantiqiy va didaktik ketma – ketligini aniqlash, oldin olingan bilimlarni tiklash va mavzuning har bir masalasini, har mavzuni va to'liq predmetni o'rganishda oldingi bilimlardan foydalanish.

Bitta fanning turlicha ta'lim bosqichlariga oid Darsliklar orasida, Darslik va o'quv qo'llanma orasida hamda kitobning ayrim qismlari orasida (qismlar, boblar, bo'limlar, paragraflararo) fanning ichidagi bog'lanishlarni ta'minlash tamoyillariga amal qilish, Darslik tuzilmasini ishlab chiqish, bayon qilinuvchi dasturiy materialni uslubiy maqbul tuzilma unsurlariga – bo'limlarga, boblarga va paragraflarga bo'lib chiqish, qabul qilingan tuzilma asosida bo'lg'usi Darslikning reja – prospektini ishlab chiqish va uni baholash.

Mazmun bo'yicha paragraflarni ishlab chiqish: paragraf mazmunini qismlarga ajratish hamda paragraflarning har bir qismi uchun o'ziga xos bayon va ifoda (matn, tasvirlar, grafiklar va boshqalar) shakllarini tanlash, paragraf tarkibiy qismlarini, ya'ni uning qismlari mazmunini axborotni uzatish shakliga monand joylashtirish, bilimlarni va o'quvlarni mustahkamlash hamda teskari bog'lanishni amalga oshirish usullarini loyihalash, o'qitishning boshqa vositalari bog'lanishlarni aniqlash, Darslik boblarini tuzish, paragraflarni o'quv axboroti bayoning ketma – ketligini va mantiqiyligini ta'minlashni hisobga olgan holda joylashtirish, bilimlarni va o'quvlarni mustahkamlash hamda teskari bog'lanishni amalga oshirish usullarini loyihalash, o'qitishning boshqa vositalari bog'lanishlarni aniqlash, Darslik boblarini tuzish, paragraflarni o'quv axboroti bayonining ketma – ketligini va mantiqiyligini ta'minlashni hisobga olgan holda joylashtirish, yaxlit Darslikni jamlash.

Elektron darsliklarga qo'yiladigan talablar:

Elektron darslikka bo'lgan umumiy talablar	Elektron darslik yaratish va joriy qilinishida zamonaviy axborot va telekommunikatsion texnologiyalarning ustunliklaridan foydalanish kabi quyidagi o'ziga xos didaktik talablar	Elektron darslik uchun uslubiy talablar	Elektron darslikka qo'yiladigan psixologik talablar

